

Ο Νίκος Κατηφόρης στα αριστερά περιοδικά του Μεσοπολέμου

Χριστίνα Ντουνιά

Ο συγγραφέας Νίκος Κατηφόρης ήταν μια από τις δυναμικές παρουσίες στον χώρο των ιδεών και της λογοτεχνίας στην περίοδο του Μεσοπολέμου. Το ανήσυχο πνεύμα του τον έφερε πολύ νωρίς στο μαρξιστικό κίνημα και στους κόλπους αυτού του κινήματος ανέπτυξε την λογοτεχνική και κριτική του δραστηριότητα. Πρωτοετής ακόμα φοιτητής της Νομικής συνελήφθη γιατί πήρε μέρος σε μια έντονη διαμαρτυρία στη διάρκεια μιας πανεπιστημιακής παράδοσης του καθηγητή της Πολιτικής Οικονομίας Μ. Γουναράκη. Στη νεκρολογία του συγγραφέα Πέτρου Πικρού που δημοσιεύεται στην *Αυγή* το 1956, ο Νίκος Κατηφόρης θυμάται τον παλιό του συναγωνιστή ο οποίος φτάνοντας το 1921 περίπου στην Ελλάδα από το Παρίσι αναλαμβάνει την καθοδήγηση μιας ομάδας πρωτοετών φοιτητών. «Μαζί με τον Τάκη Φίτσο, τον Τίμο Βιτσιώρη, τον Γιώργο Τσουκαλά, τον Καρούσο, τον Λευτέρη Γονή κ.ά.», γράφει ο Κατηφόρης «και με τις οδηγίες του Πικρού κάναμε την πρώτη επιστημονική επίθεση στη Νομική Σχολή κατά του καθηγητή μας της Πολιτικής Οικονομίας Μ. Γουναράκη και μαζί του πήραμε το βάπτισμα του πυρός, όπως μας είπε ο Κορδάτος, διευθυντής τότε του *Ριζοσπάστη*, όταν μας τσουβάλιασε στο κρατητήριο ένας υπομοίραρχος, που ο Πικρός αργότερα τον εκδικήθηκε δίνοντας το όνομά του σ' έναν αντιπαθητικό ήρωά του»¹.

Έτσι λοιπόν ο Νίκος Κατηφόρης εισέρχεται στους κύκλους των αριστερών διανοουμένων και επιχειρεί μέσα στην ταραγμένη ατμόσφαιρα της δεκαετίας του '20 να συνδυάσει την τέχνη με την πολιτική, έτσι όπως το απαιτούσε η έντονα πολιτικοποιημένη ατμόσφαιρα εκείνης της εποχής. Το

1. Βλ. Νίκου Κατηφόρη, «Ο νεκρός των παλιών *Πρωτοπόρων*». Πέτρος Πικρός, Ο άνθρωπος και το έργο του», εφ. *Η Αυγή*, 5.7.1956, και αναδημ. στο *Αφιέρωμα στον Πέτρο Πικρό, Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας*, εκδ. Καστανιώτη (1986), σ. 19-23.

1924, θα δημοσιεύσει σε δύο συνέχειες το αντιπολεμικό αφήγημα «Για μια καινούργια Ανάσταση» στους *Νέους Βωμούς*, το πρώτο περιοδικό που εκδίδεται από ομάδα νέων και υποστηρίζεται από το Κ.Κ.Ε. μέσα από τις σελίδες του *Ριζοσπάστη*. Την ίδια χρονιά εξάλλου ο Νίκος Κατηφόρης, σε ηλικία μόλις 21 έτους αρχίζει να γράφει το χρονογράφημα του Ριζοσπάστη χρησιμοποιώντας τα ψευδώνυμα *Προλετάριος*, *Πρωτοπόρος* και *Αγωνιστής*. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Κορδάτου, που παραθέτει ο Αλέκος Αργυρίου θα κρατήσει αυτή τη στήλη περίπου για μια δεκαετία.² Με ένα διήγημά του «Το καύκαλο»³ εμφανίζεται και στη *Νέα Επιθεώρηση* του Αντρέα Ζεβγά, ψευδώνυμο που χρησιμοποιεί ο αριστερός τότε λόγιος Αιμίλιος Χουρμούζιος. Παρενθετικά αναφέρω ότι ο ίδιος τίτλος είχε χρησιμοποιηθεί ήδη από τον Κώστα Καρυωτάκη στο ομώνυμο πεζό του, που δημοσιεύεται το 1920 στο περιοδικό *Ο Λόγος* του Απόστολου Μελαχρινού στην Κωνσταντινούπολη.

Μετά την διακοπή έκδοσης της *Νέας Επιθεώρησης* και την προσχώρηση του Αιμίλιου Χουρμούζιου στην τροτσκιστική ομάδα, ο Πέτρος Πικρός, με τις ευλογίες του Κομμουνιστικού Κόμματος θα προχωρήσει στην έκδοση ενός νέου περιοδικού. Οι *Πρωτοπόροι* με διευθυντή τον Πικρό και αρχισυντάκτρια την Γαλάτεια Καζαντζάκη δεν είναι απλά ένα λογοτεχνικό περιοδικό αλλά λειτουργεί σύμφωνα με την προγραμματική του διακήρυξη σαν «όργανο για τη δημιουργία πρωτοποριακού κινήματος» που διευθύνεται από μια κεντρική ομάδα. Ο Κατηφόρης είναι μέλος αυτής της ομάδας μαζί με τους Ιορδάνη Ιορδανίδη, Ασημάκη Πανσέληνο, Φούλα Χατζιδάκη-Πορφυρογέννη, Γιάννη Σιδερίδη -σύζυγο της Ηλέκτρας Αποστόλου-, και Θόδωρο Σκουρλή. Το έντονο ενδιαφέρον των Πρωτοπόρων για την ποιότητα της εκπολιτιστικής δουλειάς είναι ολοφάνερο, τόσο στα κείμενα της Κεντρικής Ομάδας, όσο και στην εμφάνιση του εντύπου που μαρτυρά την επιθυμία να διατηρήσει ποιοτικά κριτήρια στις αισθητικές της επιλογές παράλληλα με την ιδεολογική της παρέμβαση. Σε σύγκριση με τα περιοδικά της εποχής οι *Πρωτοπόροι* είναι από τα πιο καλαίσθητα. Οι τυπογράφοι του Κ.Κ.Ε. δουλεύουν με μεράκι, η σελιδοποίηση είναι προσεγμένη και η εικονογράφηση στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά σε έργα σημαντικών Ελλήνων καλλιτεχνών: του Αστεριάδη, του Τόμπρου, του Τάσσου, του Κόντογλου, του Γουναρόπουλου, του Βασιλείου, του Θεοδωρόπουλου, του Παπαλουκά, για να περιοριστώ στους πιο γνωστούς.

Ο Νίκος Κατηφόρης δραστηριοποιείται λοιπόν στα πλαίσια της Συντα-

2. Για τη ζωή και το έργο του Νίκου Κατηφόρη, βλ. Αλέξανδρος Αργυρίου, «Νίκος Κατηφόρης» στη σειρά *Η μεσοπολεμική πεζογραφία*, τ. 5, εκδ. Σοκόλη, σ. 8-25.

3. Νίκου Κατηφόρη, «Το καύκαλο», *Νέα Επιθεώρηση*, τχ. 1 (1929), σ. 16-19.

κτικής Ομάδας του περιοδικού, αλλά τα ενυπόγραφα δημοσιεύματά του είναι πολύ λίγα στο διάστημα του 1931. Ένα διήγημα⁴ και μια κριτική για το βιβλίο του Στρ. Μυριβήλη *Η ζωή εν τάφω* που επανεκδίδεται το 1930 και γνωρίζει μεγάλη επιτυχία⁵. Ούτως ή άλλως οι σχέσεις του με τον Πέτρο Πικρό δεν φαίνεται να είναι πλέον τόσο αρμονικές. Το ίδιο συμβαίνει με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας, αλλά και με την κομματική ηγεσία η οποία αποσύρει την εμπιστοσύνη της από τον διευθυντή του περιοδικού στα τέλη του 1931. Οι *Πρωτοπόροι* κλείνουν μετά την άρνησή του Πικρού να παραχωρήσει στη νέα Συντακτική Επιτροπή τον τίτλο του περιοδικού και από τον Δεκέμβριο του 1931 κάνουν την εμφάνισή τους οι *Νέοι Πρωτοπόροι*.

Στο σημαντικό αυτό έντυπο του αριστερού λόγου το οποίο για τέσσερα περίπου χρόνια θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην περιοχή των ιδεών και της τέχνης, ο Κατηφόρης αναλαμβάνει ενεργό ρόλο ως μέλος της νέας Συντακτικής Επιτροπής με αυξημένες αρμοδιότητες αυτή τη φορά. Σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες του Ασημάκη Πανσέληνου και της Φούλας Χατζηδάκη που αποτελούσαν τη γραμματεία της Επιτροπής τα άλλα μέλη της σύνταξης -εκτός από τον Κατηφόρη- ήταν ο Γιάννης Κορδάτος, η Πέρσα Βλάση και ο Θόδωρος Σκουρλής καθώς και οι τυπογράφοι Κώστας Παπούλιας και Σταύρος Τσακίρης⁶. Η νέα Συντακτική Επιτροπή έχει επιφορτιστεί με την καθοδήγηση και την ανάδειξη έργων που να προέρχονται από την εργατική τάξη, ενώ παράλληλα παραμένει ανοιχτή σε πρωτοποριακές αναζητήσεις στο πεδίο της έκφρασης αρκεί να προέρχονται από ειλικρινείς αριστερούς λογοτέχνες. Το παράδειγμα της συνεργασίας τους με τον ποιητή Νικήτα Ράντο τον μετέπειτα γνωστό υπερρεαλιστή Νικόλα Κάλας είναι από αυτή την άποψη χαρακτηριστικό. Φυσικά τον τόνο δίνουν κυρίως τα κείμενα που αποσκοπούν στην διάδοση και στην υποστήριξη των μαρξιστικών ιδεών μέσα από λογοτεχνικά έργα που να είναι κατανοητά στο λαό.

Ο Νίκος Κατηφόρης στη διάρκεια του 1932 παράλληλα με τις οργανωτικές του δραστηριότητες δημοσιεύει και αρκετά κείμενα όχι μόνο λογοτεχνικά αλλά και κριτικά και θεωρητικά. Σε όλα αυτά τα κείμενα είναι φανερή η προσπάθειά του, προσπάθεια που καταβάλλουν και οι άλλοι συνεργάτες του περιοδικού να φέρουν τη λογοτεχνία κοντά στο λαό, αλλά και να προωθήσουν τις μαρξιστικές ιδέες μέσα από την τέχνη. Είναι ένα εγχείρη-

4. Νίκος Κατηφόρης, «Και ξαναβρήκε νεκρό τον εαυτό του», *Πρωτοπόροι*, τχ. 4(1931), σ. 129-131.

5. Νίκος Κατηφόρης, *Η ζωή εν Τάφω* του Στρ. Μυριβήλη, *Πρωτοπόροι*, τχ. 1(1931), σ. 29-30.

6. Για το ζήτημα αυτό βλ. Χριστίνα Ντουνιά, *Λογοτεχνία και Πολιτική. Τα περιοδικά της Αριστεράς στο μεσοπόλεμο*, Καστανιώτης, 1996, σ. 178-181.

μα που διαθέτει αυθορμητισμό, αρκετή αφέλεια και μια πίστη σχεδόν θρησκευτική, όπως εύστοχα παρατηρεί ο Ασημάκης Πανσέληνος μιλώντας για τα έργα και τις ημέρες της πρώτης Συντακτικής Επιτροπής των *Νέων Πρωτοπόρων*:

Στο άγιο σβήσε βρισκόμαστε όλοι σύμφωνοι για την ύλη. Το περιοδικό καταπιανόταν με όλα τα θέματα, με τη λογοτεχνία, με την τέχνη, με τη λαογραφία, τα κάλαντα, ξάφνιαζε με τη νέα αντίληψη και είχε φανατικούς αναγνώστες. [...] Οι κομμουνιστές της εποχής εκείνης, όπως και οι απόστολοι του χριστιανισμού, μετά την επιφοίτηση του αγίου πνεύματος, είχαν έγκυρη γνώμη για όλα τα ανθρώπινα.⁷

Και φυσικά, όπως οι φανατικοί χριστιανοί αποστρέφονταν κάθε ειδωλολατρική παράδοση, έτσι και οι κομμουνιστές του μεσοπολέμου απέρριπταν την προηγούμενη λογοτεχνική παραγωγή η οποία βεβαίως δεν είχε προλάβει να δημιουργηθεί κάτω από το φως του μαρξισμού. Την ανατρεπτική και απομυθοποιητική διάθεση απέναντι σε καταξιωμένα έργα και επίσημα προβλεπόμενες μορφές της ελληνικής λογοτεχνίας αποτυπώνει με σαφήνεια ένα αφήγημα του Νίκου Κατηφόρη, το οποίο -τουλάχιστον από όσο γνωρίζω- δεν έχει εκδοθεί σε ανεξάρτητο τόμο διηγημάτων του συγγραφέα. Το αφήγημα φέρει τον τίτλο «Ένας μεγάλος γάιδαρος και ένας μικρός άνθρωπος» και παρουσιάζει για μας εδώ ένα πρόσθετο ενδιαφέρον αφού ο χώρος δράσης του είναι η Λευκάδα. Το κείμενο αναμιγνύει στοιχεία αλληγορικά, φανταστικά και ρεαλιστικά: έχει ως πρωταγωνιστές τον ποιητή Αριστείδα Βαλερίτη, ο οποίος αποτελεί διάφανη περσόνα του συμπατριώτη του συγγραφέα Αριστοτέλη Βάλαωρίτη και τον φτωχό αγρότη Φωτεινό, τον ίδιο εκείνο Φωτεινό που πρωταγωνιστεί στο ομώνυμο έργο του γνωστού και δημοφιλούς ακόμα τότε λευκαδίτη ποιητή.

Τα γεγονότα διαδραματίζονται κάτω από το βλέμμα ενός παντεπόπτη ήλιου ο οποίος παρεμβαίνει με σχόλιά του ως ένα ακόμα πρόσωπο της αφήγησης. Ο ήλιος λοιπόν την εποχή της ιστορίας μας διασκεδάζει πιο πολύ με κάτι περίεργους τύπους που τους λένε ποιητές και τους οποίους ο Κατηφόρης, ως άλλος Αριστοφάνης, τους παρουσιάζει συχνά να καβαλάνε τα σύννεφα για να μπορέσουν να εμπνευστούν:

Οι ποιητές εμφανίζονται στο αφήγημα λοιπόν με σατιρική διάθεση δηλαδή ως αιθεροβάμονες που αδυνατούν να κατανοήσουν τη δύσκολη καθημερινότητα ή δεν ενδιαφέρονται για τα προβλήματα του λαού. Η περιγραφή τους, θυμίζει σε μεγάλο βαθμό το ποίημα του Κώστα Καρυωτάκη «Όλοι μαζί...» από τα *Ελεγεία και Σάτιρες*, αλλά και το μεταγενέστερο ποίημα του Γιάννη Ρίτσου «Ποιητές», που δημοσιεύεται το 1934 στη συλλογή *Τρακτέρ*.

7. Ασημάκης Πανσέληνος, *Τότε που ζούσαμε*, Κέδρος, 1974, σ. 221.

Αντιγράφων και πάλι από τον Κατηφόρη⁸:

Μα πιο πολύ τον διασκέδαζαν κάτι περιέργοι άνθρωποι, που καβαλούσαν από σύγνεφο σε σύγνεφο μ' ένα μολύβι στο χέρι και τρέχανε πιλάλα κρατώντας σημειώσεις. Είχανε μακριά μαλλιά, φορούσαν γραβάτες που ανέμιζαν

Νομίζω ότι είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα η ομοιότητα της εικόνας αυτής με εκείνης του Καρυωτάκη. Παραθέτω ενδεικτικά:

Αφήνουμε στο αγέρι τα μαλλιά / και τη γραβάτα μας. Παίρνουμε πρόζα. / Ανυπόφορη νομίζουμε πρόζα / των καλών ανθρώπων τη συντροφιά...

[...]

*Στη Γη για να στέλνουμε ανταποκρίσεις, / ανεβήκαμε στ' άστρα τ' ουρανού».*⁹

Ένας από τους τόπους που τροφοδοτεί την πλάση με ποιητές είναι και η Λευκάδα, η πατρίδα του Νίκου Κατηφόρη. Ο σύγχρονός του αιθεροβάμων ποιητής -κατά την άποψη των *Νέων Πρωτοπόρων* και όχι μόνον- είναι ο Άγγελος Σικελιανός¹⁰ αλλά ο Κατηφόρης προτιμά να σατιρίσει έναν περισσότερο γνωστό και καταξιωμένο συμπατριώτη του. Πάνω στα σύννεφα του λευκαδίτικου ουρανού εμπνέεται ο Βαλερίτης ένα εθνικό ποίημα, το πασίγνωστο εκείνο ποίημα που ο Βαλαωρίτης απήγγειλε το 1871 στα αποκαλυπτήρια του αδριάντα του πατριάρχη. Παραθέτω την σατιρική εκδοχή του συντάκτη των *Νέων Πρωτοπόρων*:

Είχε λοιπόν [ο ήλιος] μεγάλη προτίμηση σε κείνους τους ουρανοί, που σκέπαζαν τόπους με τέτοιους ανθρώπους και κάθε πρωί τους κοιτούσε με περιέργεια. Ένας από τους ευτυχισμένους αυτούς τόπους ήταν τότε και η Λευκάδα. Από ψηλά, καθώς την κοιτούσε ο ήλιος, μέσα στη θάλασσα, με το μακρύ της ακρωτήριο, που άπλωνε σαν τεντωμένο πόδι και τη μυτερή της άκρη στη μεγάλη στεριά της Ακαρνανίας, του φαινόταν σαν πεινασμένο πουλί, που πασκίζει και τεντώνεται να φτάσει τη θροφή του. Εκεί ζούσε λοιπόν ο μεγάλος ποιητής Αριστείδης Βαλερίτης, που συχνά πετούσε στα σύννεφα. Ο ήλιος τον έκανε γούστο όσο λίγους της σειράς του. Άλλοτε τον έβλεπε να κάνει σα βουρλισμένους κι άλλοτε να πέφτει σε μια συλλογή μεγάλη κι αφαιρεμάδα, που φαι-

8. Νίκος Κατηφόρης, «Ένας μεγάλος γάιδαρος κι ένας μικρός άνθρωπος», *Νέοι Πρωτοπόροι*, τχ. 4 (1932), σ. 143-148. Όλα τα παραθέματα προέρχονται από αυτό το κείμενο.

9. Κ. Γ. Καρυωτάκης, *Τα ποιήματα (1913-1928)*, Φιλολογική επιμέλεια Γ.Π. Σαββίδης, Νεφέλη, 1992, σ. 163.

10. Βλ. ενδεικτικά για την άποψη του περιοδικού σχετικά με τον Άγγελο Σικελιανό και τις Δελφικές γιορτές στο Δημήτρη Γληνό, «Πνευματικές μορφές της αντίδρασης. Η Τέχνη», *Νέοι Πρωτοπόροι*, τχ. 2 (1933) σ. 52.

νότανε σα να ξεχνούσε όλοτελα όχι μόνο τον κάτω κόσμο, αλλά και τα σύγνεφα που κάβαλούσε. Μια φορά, που είχε αλαφρή συγγεφιά είδε τον ποιητή μας ξαπλωμένο σ' ένα ακίνητο σύγνεφο να τον κοιτάζει κατάματα. Βρισκόταν σε μεγάλη στεναχώρια. Είχε πάρει παραγγελιά για ένα εθνικό ποίημα που θα τόλεγε σε μια μεγάλη φιάστα στην Αθήνα. Ο ήλιος τον εξύγωσε τόσο που το χαμένο βλέμμα τον ποιητή του τρυπούσε τα μάτια. Και δεν κρατήθηκε:

Πώς με θεωρείς ακίνητος; τον ρώτησε.

Και κείνος ξαφνικά, σα να περίμενε ακριβώς αυτή την κουβέντα σηκώθηκε όρθιος.

Πώς με θεωρείς ακίνητος, ξαναείπε τα λόγια του ήλιου.

Και παίρνει μια τέτοια φόρα που θα τον νόμιζε κανείς τρελό, αν τον έβλεπε κείνη την ώρα.

[...]:

Πώς μας θεωρείς ακίνητος, πού τρέχει ο λογισμός σου, τα φτερωτά σου τα όνειρα, γιατί στο μέτωπό σου...

Ένα ποτάμι λόγια κατακύλησε από το στόμα του ποιητή και σε λίγο ο ήλιος τον είδε να χάνεται στη γη...

Αν το παραπάνω απόσπασμα δεν φαίνεται να αμαυρώνει ιδιαίτερα την εικόνα του εθνικού ποιητή, η συνέχεια είναι γραμμένη με τρόπο έντονα ανατρεπτικό. Τώρα ο στόχος είναι ο Φωτεινός, ένα άλλο γνωστό και δημοφιλές έργο του Βαλαωρίτη. Κατά τον Κατηφόρη, ο ποιητής Αριστείδης Βαλερίτης και η παρέα του τρώνε και πίνουν σε βάρος του φτωχού αγρότη Φωτεινού, κατά τη διάρκεια μιας πολυήμερης εκδρομής τους για κυνήγι στη λευκαδίτικη ύπαιθρο. Κατά την αφήγηση, το ξέσπασμα του απελπισμένου Φωτεινού που τον έχουν ξεζουμίσει οι άρχοντες χωρίς να τον πληρώνουν για τους κόπους του στην αρχή θυμώνει και έπειτα προβληματίζει τον ποιητή, ο οποίος ανεβαίνει και πάλι στα σύννεφα. Αντιγράφω ένα απόσπασμα του αφηγήματος το οποίο μετατρέπεται σταδιακά από σατιρική αλληγορία σε έργο με ιδεολογική σκόπευση:

Μα στάθηκε [Ο ήλιος] περιέργος ν' ακούσει. Ο ποιητής μιλούσε:

Λαέ μου, έλεγε, δυστυχισμένε λαέ μου! Καημένε χωριάτη, υποταχτικέ, δούλε χωριάτη.. Που δεν τολμάς να μας αντιμιλήσεις. Που ένα παιχνίδι μας σε καταστρέφει και είσαι γεμάτος αυτοθυσία για τὰ αφεντικά σου... Καημένε Φωτεινέ! Θα σου δώσω τη μεγαλύτερη ανταμοιβή, που ήτανε δυνατό ποτέ να ονειρευτείς... Δε θα σου δώσω χρήματα... Θα σου δώσω ψυχή! Θα σε κάνω ήρωα αθάνατο.. Στάσου.. η έμπνευσις μου έρχεται Στάσου! Με πλημμυρίζουν μουσικά συναισθήματα... Ναι! Βλέπω στο βάθος του ορίζοντα τη φυσιογνωμία σου να διαγράφεται ηρωική... Σε βλέπω εσέ γέρο Φωτεινέ, πλάι από ένα γιο δειλό, αυτόν τον αχρείο το Μήτρο... Κάνεις μια επανάσταση κατά των αφεντάδων...

Μα πώς αφού είμαι κι εγώ αφέντης... Όχι! Αυτό είναι επικίνδυνο! Οι αφέντες σου πρέπει να είναι οι Φράγκοι.. Έτσι τονώνεται το πατριωτικόν συναίσθημα... Κάνεις μια επανάσταση κατά των Φράγκων. Ζεις πριν ακόμα γίνει η Ένωση, σε καιρούς μακρινούς. Ξεσηκώνεις όλη τη Λευκάδα. Γίνεσαι ήρωας. Θα σε παραδώσω στην αθανασία, θα είσαι το καμάρι των αιώνων. Ω! Μούσα! Ψάλλε μου τον ήρωα, το γέρο Φωτεινό... Να.. να αυτό είναι... Το έπος αρχίζει:

...Πάρε ένα βάλλο Μήτρο και διώξε κείνα τα σκυλιά που μας χαλούν το φυτό...

Δε μπόρεσα να διαβάσω το θεατρικό έργο του Νίκου Κατηφόρη (1959) που αποτελεί διασκευή του έργου *Φωτεινός* του Βαλαωρίτη. Σίγουρα πάντως το αφήγημα των *Νέων Πρωτοπόρων* είναι η πρώτη απόπειρα παρωδιακής οπωσδήποτε υφής προκειμένου να επεξεργαστεί συστηματικότερα αυτό το θέμα.

Μια άλλη δραστηριότητα του Κατηφόρη είναι όπως ήδη έχω αναφέρει η κριτική λογοτεχνίας και θεάτρου, αλλά και κάποιες θεωρητικές παρεμβάσεις με αντικείμενο την μορφή και το περιεχόμενο της τέχνης.

Επειδή δε τα μαρξιστικά θεωρητικά κείμενα πάνω στα ζητήματα της τέχνης είναι μάλλον λιγοστά το άρθρο του «Από τα προβλήματα της προλεταριακής λογοτεχνίας», που δημοσιεύεται τον Φεβρουάριο του 1932 στους *Νέους Πρωτοπόρους*, παρουσιάζει ένα ειδικό ενδιαφέρον. Ουσιαστικά το άρθρο αυτό αποτυπώνει την πρόθεση του περιοδικού να ανοίξει το διάλογο γύρω από την ιδεολογία και την αισθητική της «προλεταριακής λογοτεχνίας» όπως μεταφράζουν τότε τον ρωσικό όρο Προλετκούλτ και από την άποψη αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον ιστορικό των ιδεών.

Το άρθρο του Νίκου Κατηφόρη προαναγγέλλεται από το πρώτο τεύχος των *Νέων Πρωτοπόρων*, πράγμα που αποδεικνύει τη σημασία που δίνει στο θέμα αυτό η Συντακτική Επιτροπή. Η επιλογή του αρθρογράφου έχει τη σημασία της: γνωστός ήδη από τη συλλογή διηγημάτων του *Όσο κρατάει το σκοτάδι* (1929) και το μυθιστόρημα *Η πιάτσα* (1930), ο Κατηφόρης θεωρείται συγγραφέας επιτυχημένος που γράφει έργα με «θέση», ενώ απολαμβάνει μια σχετική αναγνώριση και έξω από τον κύκλο της μαρξιστικής διανόησης. Εξάλλου, όπως ήδη παρατηρήσαμε τον συναντούμε σε όλες τις κινήσεις των αριστερών περιοδικών του μεσοπολέμου ως το 1932. Το κείμενο του συγγραφέα για τη μορφή και το περιεχόμενο της προλεταριακής λογοτεχνίας αποτελεί γενετικά και δομικά, αφενός ένα σημείο τομής και αφετέρου μια πρωτόλεια αλλά ενδιαφέρουσα απόπειρα κωδικοποίησης των θέσεων περί λογοτεχνίας της Αριστεράς στις αρχές της δεκαετίας του '30. Ο Κατηφόρης και οι αριστεροί διανοούμενοι εν γένει διεκδικούν αυτή την έστω περιορισμένη πρωτοτυπία της εισαγωγής και του

εγκλιματισμού στα ελληνικά δεδομένα μερικών ιδεών που είχαν διατυπωθεί από τους Σοβιετικούς αλλά και από τους Γάλλους συγγραφείς.¹¹

Όπως με ειλικρίνεια δηλώνει ο Κατηφόρης: «...εδώ εκθέτω τα συμπεράσματά μου έχοντας υπόψη δύο πηγές προπάντων: πρώτα τη γνωστή μου μαρξιστική φιλολογία γενικά περιορισμένη, κι ύστερα την προσωπική μου πείρα από μια προσπάθεια για το δούλεμα της προλεταριακής λογοτεχνίας».¹²

Δεν έχω σκοπό να μακρηγορήσω παρουσιάζοντας αναλυτικά τις θέσεις του Νίκου Κατηφόρη και όσων πήραν μέρος σε εκείνο το διάλογο: αναφέρω κυρίως την παρέμβαση του Νικήτα Ράντου (Κάλας) και του Θέμου Κορνάρου, μέσα από τις σελίδες των *Νέων Πρωτοπόρων*, του Αιμίλιου Χουρμούζιου από τη *Νέα Επιθεώρηση* και της Αλεξάνδρας Αλαφούζου από τον *Κύκλο*. Άλλωστε η συζήτηση αυτή που έχει ως στόχο την επεξεργασία μιας εγχώριας πρότασης για την προλεταριακή λογοτεχνία μένει οριστικά μισοτελειωμένη. Ο όρος προλεταριακή λογοτεχνία εγκαταλείπεται μετά το 1932, αφού καταργούνται στη Σοβιετική Ένωση οι οργανώσεις της Προλετκούλτ και αρχίζει η προετοιμασία του Πρώτου Συνεδρίου Σοβιετικών Συγγραφέων. Το σημαντικό αυτό Συνέδριο στο οποίο συμμετέχουν από ελληνικής πλευράς ο Δημήτρης Γληνός και ο Κώστας Βάρναλης πραγματοποιείται το 1934. Στις εργασίες του θα αναδειχθεί το κανονιστικό μοντέλο του Σοσιαλιστικού ρεαλισμού, ένα μοντέλο που θα βραχυκυκλώσει για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα τόσο την μαρξιστική κριτική, όσο και τη λογοτεχνική παραγωγή των κομμουνιστών συγγραφέων.

Ένας από αυτούς τους λογοτέχνες είναι νομίζω και ο Νίκος Κατηφόρης. Μεταπολεμικά θα τον συναντήσουμε και πάλι στα αριστερά έντυπα στα *Ελεύθερα Γράμματα*, στην *Επιθεώρηση Τέχνης* και στην εφημερίδα *Αυγή*. Παράλληλα θα εξακολουθήσει να γράφει θέατρο και πεζογραφία και να μάχεται για τις ιδέες του. Ίσως η δυναμική παρουσία ενός πολλά υποσχόμενου συγγραφέα για λόγους που έχουν να κάνουν με την εξέλιξη του κινήματος της Αριστεράς να μη συνεχίστηκε στη μεταπολεμική περίοδο με τρόπο ανάλογο του ξεκινήματός του. Ωστόσο ο Νίκος Κατηφόρης ανήκει επάξια στην ιστορία των ιδεών αυτού του τύπου με το σύνολο του έργου.

11. Για το ζήτημα της προλεταριακής λογοτεχνίας, βλ. Χριστίνα Ντουσιά, ό.π., σ. 116-129 και 219-262.

12. Νίκος Κατηφόρης, «Από τα προβλήματα της προλεταριακής λογοτεχνίας», *Νέοι Πρωτοπόροι*, τχ, 3(1932), σ. 89.